

Mit üzen Micklethwait és Wooldridge a magyar jobboldalnak?

Ahogy a konzervatívok átvették a vezetést Amerikában · Intézményhálózat és agytrösztök a Bush-kormány mögött

LOVAS ISTVÁN

John Micklethwaittel és Adrian Wooldridge-dzsel nehezen akadhat előítéletből fakadó baja akár a szakmának, akár a nemzetközi vagy a magyar jobboldalnak, illetve baloldallal. Ami önmagában is teljesítmény.

A két újságíró Oxfordban végzett, majd a globális brit hetilaphoz, az Economisthoz szegődtek. Micklethwait először annak Los Angeles-i és New York-i irodáját vezette, most pedig a lap amerikai szerkesztője. Adrian Wooldridge korábban az Egyesült Államok nyugati partjának eseményeit követte lapja számára, jelenleg pedig annak washingtoni tudósítója. A két újságíró eddig már három könyvet jelentetett meg együtt. Nekünk azonban minden bizonnyal legutóbbi, 450 oldal terjedelmű kötetükre érdemes a legnagyobb figyelmet fordítanunk.

A világszerte ismert Penguin Books kiadásában megjelent könyvük címe meglehetősen nehezen fordítható: *The Right Nation – Why America Is Different?* Az eredetivel talán nem túl eltérő változatban, igyekezőn megőrizni a cím kettős jelentését és a benne rejlő szójátékot: A jobb nemzet – Miért más Amerika?

A jobb nemzet mondanivalója dióhéjban: a sem a republikánusokkal, sem a demokratákkal szimpátiájukat nyíltan ki nem mutató – de érezhetően az utóbbiak partján álló – szerzők leírják az amerikai konzervatív mozgalmat az antikommunista bűnöket vizsgáló McCarthy-korszaktól kezdve, amikor a konzervatívizmus marginalizált helyzetben volt, vagyis a taccsvonalon kívül állt, a máig, vagyis a második Bush-kormányzati ciklusig, amikor az új konzervatív establishment roppant mértékben megerősödött, kiépítve szerteágazó intézményeit (kutatóintézeteket, üzleti érdekcsoportjait, rokonszenvező médiáit és a konzervatív infrastruktúra számos más elemét, beleértve a drukker egyházakat, valamint az aktivista talpasok vezényelhető seregét).

Az elemzés hitelességén – amelynek minőségét nem egy recenzor *Tocqueville* egykori Demokrácia Amerikában című könyvéhez hasonlította – talán még segít is az olykor azért kiváló kritikái el a konzervatív-republikánus mozgalommal szemben. A szerzőpáros azt a – történelmi léptékét tekintve – döbbenetesen gyors átalakulást mutatja be, amely az Egyesült Államokban ment végbe egyetlen nemzedék alatt a jobboldali konzervatívizmus javára és a mai értelemben vett liberalizmus kárára.

Amerikában ma nincs szociális háló, a halálbüntetés eltörlését egyetlen elnökjelölt sem meri javasolni, az abortuszt állandóan támadják, az egyházak

befolyása egyfolytában nő, az emberek életét gúzsba kötő szabályokat folyamatosan csökkentik, a fekete fiatalok 13 százaléka börtönben ül, a falfirkás, szuperveszélyes New Yorkot békés várossá formálták, és az egykori New Deal liberalizmusának oszlopait néhány jól irányzott rugással összedöntötték – alapítják meg a szerzők.

A két brit szerző könyve megírásához – ellentétben a hazai piac zsurnaliszta sztárjaival, akik íróasztaluktól el nem mozdulva követik nyomon *Osama bin Laden* életét, vagy oldják meg két hét alatt a világ számos problémáját, források és lábjegyzetek használata nélkül – keresztül-kasul bejárta Amerikát: vezetőiktől a legeldugottabb kocsmáig, a tökéletesen nyírt gyepen felvert hófehér sátrak között cikázó, napsütötte, sudár lányok és tengerészgyalogosforma vőlegények dél-kaliforniai esküvőjétől a vasárnap ünneplőruhában a templomok előtt gyülekező hívekig, valamint a dollárban száz- és százmilliókat költő alapítványokig.

A konzervatív Amerika – akár a konzervatív Magyarország – évtizedeken át arról panaszkodott, hogy hangját mindenütt elnyomják, kezdve a közélettől az egyetemeken át a médiáig. Mire a liberális Amerika kinyitotta a szemét, hitetlenkedve dörszölgelve azt látta, hogy a polgárok ismét ultrakonzervatív elnököt szavaztak meg a Fehér Ház elére, a törvényhozás mindkét házában republikánus a többség, a konzervatív Fox televízió lekörözte liberális társait, a konzervatív rádiós talk-showk uralják az étert, a fundamentalista keresztények hada pedig nagy sebességgel konzervatív fordulatokat diktál az elnököknek, miközben a „hazafiatlan” lapokat – amelyek csak a főáramlatokon kívül találhatók – megvetés és rendszeres támadás éri.

Micklethwait és Wooldridge könyve arról szól, hogy mindezt miként érték el a konzervatív amerikaiak. A válasz: tudatosan, semmit sem a véletlenre bízva és rögtönözve, ellentétben a magyar jobboldallal, amelynek preferált foglalatossága a saját maga hanyagsága által okozott tűz eloltása. Magyarországon a jobboldal a választók kegyelméből már két alkalommal volt olyan helyzetben, hogy sok mindent megteremthetett volna, ami ma Amerikában valóság lett. Ami dupla bűn. Nemcsak azért, mert itt is meg lehetett és kellett volna tenni, de nálunk erre sokkal nagyobb szükség lett volna, mivel Magyarországon a kommunizmus negyvenöt éve alatt a konzervatív, jobboldali ideológiát szinte gyökerestől irtották ki, és akadtak olyan balliberális literátorok, mint például **Eörsi István**, akik még ezt is kevesellték: „A kommunisták legnagyobb bűne, illetve azon embereké, akik magukat kommunistáknak nevezték, hogy ha

nem is testileg, de szellemileg nem tudták kipusztítani ezt a söpredéket” – mondta a ZDF német televízióinak azokról, akik nézetei mérföldekkel állnak balra az amerikai jobboldaltól.

Nehéz tehát az Economist két újságírója sorait áthallások nélkül olvasni és folyamatosan nem feltenni a kérdést: vajon mi akadályozta meg elsősorban az Antall-kormányt, majd – igaz, kisebb részben – az Orbán-kormányt, hogy a jobboldali intézményrendszer kiépítését legalább részben kormányfüggetlenné és időtállóvá tegye?

Bármily fájó, de mondjuk ki: a magyar jobboldal anyagiak és ötletek híján ma olyan helyzetben van, hogy alulról építkezve a semmiképpen nem lebecsülendő zászlólengetésen és szoboremelésen kívül nem sokra képes. Miközben a másik oldal ingatlanokat vesz, egyetemeiket és ösztöndíjakat teremt, valamint politikusaik és hangadók előadásain – meglepő módon – a hangosítóberendezések is működnek. De ha a jobboldal kormányon van – és ebben világszámot produkál –, a saját pénzén hoz létre a másik oldal számára intézményeket, mint például a Budapesti Kommunikációs Főiskolát, vagy olyan eleve halva született médiaprojektekre költi a pénzt, mint azok a banális butaságokkal terhelt, szerencsére már rég megszűnt párhétlapok, amelyeknek még a címét is kínos felidézni.

Hogy a legjobb szándékkal is létrehozott intézményeink miként állnak, annak átlátására empirikus próba ajánlott. Aki interneten ráklikkel az egyik, 1999-ben alapított közalapítványra, a magyar „szellemi inkubátorra”, mégpedig a XX. Század Intézet Pályázati kiírások című rovatára, ezt a nem túlzottan bővített és feleslegesen felkiáltójellel zárt mondatot találhatja ott: „Jelenleg nincs hatályos pályázati kiírásunk!” Hogy az amerikai konzervatív gondolatok iránt érdeklődők mennyi pályázat és ösztöndíj között választhatnak, ahhoz érdemes elolvasni a brit újságírók könyvét. És a pályázatok száma szinte független attól, hogy demokraták vagy konzervatívok lennének hatalmon. Abban viszont nagy a különbség, hogy melyik kormányzat melyik színészeti agytröszt irányítását veszi figyelembe.

Aki azt hiszi, hogy az amerikai konzervatív agytrösztalapítványok *Pallasz Athéné*hez hasonlóan teljes fegyverzetel pattantak ki Zeusz fejéből, alaposan tévednek. A Heritage Alapítvány 1973-ban kilencfős személyzettel, valamint három kutyával indult. Mintegy tíz évvel később már közel 100 cégtől és alapítványtól folytak be pénzei. De a Heritage csak az egyike volt annak a hatalmas alapítványhálózatnak, amelyet a konzervatív jobboldal kiépített magának, és amelynek élén a gigantikus

American Enterprise Institute menetel. Miután nálunk – ellentétben az Egyesült Államokkal – egy projekthez nem úgy fognak hozzá, hogy azt miként lehetne megvalósítani, hanem úgy, hogy miért nem lehet, már sorolhatjuk az ellenérveket az itteni intézményi rendszer kiépítése ellen: nálunk nincsenek jobboldali cégek, jobboldali alapítványok, jobboldali adományozók. Holott a kormányzók feladata lenne, hogy legyenek: teremtsenek olyan légkört, hogy például a Széchenyi-tervet élvezőknek – ha már ezt nem érzik kötelességüknek – a preferált reklámozási felületük ne a liberális média legyen, vagy a nagyvállalatok pontosan érezzék, hogy a kenyér melyik oldalon van vajjal megkenve – mint azt tökéletesen tudták *Horn Gyula*, vagy tudják: a jelenlegi koalíciós kormány idején. Azt pedig, hogy egy egyiptomi konzorcium netán úgy kap licenct magyarországi szállodaépítésre, hogy közben alapítványt is tesz, az pusztán legyen a szerencsés véletlen vagy egybeesés dolga, s a kormány éppen úgy mossa a kezét, mint ahogyan a koalíció junior tagjának sincs – ugyebár – semmi köze *Soros* alapítványához.

Ehhez persze alapos személyesrekeresre lenne szükség az egész adminisztrációban, ami nem történt meg a Külügyminisztériumban, az oktatási és egyéb minisztériumokban, de a banki életben sem, de amit *Medgyessy Péter*, *Gyurcsány Ferenc*, *Gerhard Schröder*, *Jacques Chirac* vagy *George Bush* tökéletesen megért, noha a demokráciát nem tegnap kezdték. Vagy *Berlusconi*, akit túlzottan nem zavar, hogy mit mond „Európa” az olasz közszolgálati televízióban kormányzása óta levágott fejekről. Mint ahogyan a mai budapesti koalíciót sem érdekli, és amelynek eredményeként a Nap-keltében „Hajrá, MSZP!” felkiáltásokra ébredünk.

Az Economist szerzőinek könyvében szinte nincs fejezet, sőt oldal, amely ne lenne ordító orvosság a magyar konzervatív, jobboldali infrastrukturális hiánybetegség megszüntetésére. Mint például az az oldal, amelyen kiderül, hogy – 1979-ben – a szociális konzervatívok és a Vallási Jobboldal (Religious Right) hivatalosan is szövetségre lépett, amikor *Jerry Falwell* és *Paul Weyrich* hivatalosan is létrehozta a Morális Többséget (Moral Majority). Ezzel az amerikai Keresztény Jobboldal (Christian Right) a korábbiaknál is nyíltabban tette egyértelművé, hogy része kíván lenni a politikai életnek, nyakig merülve az iskolai ima, a női jogok, az abortusz és egyéb kérdésekben. Hogy Falwellék közben az 1970-ben elektronikus médiájukkal elért mintegy tízmilliós hallgatóságot és nézettséget pusztán tíz év alatt meghatszorozták, az ma már történelem.

Eközben persze nem szabad megfeledkezni arról, hogy míg Magyarországon a jobboldal idegesen figyeli, miként támadják leginkább elvetélt egyensúlyozási kísérleteit legádázabb ellenségei, addig mindez az amerikai jobboldalt cseppet sem zavarja, a dolgok természetes rendjének tartja azt, és további cselekvésre sarkallja. Ott sok egyéb mellett elképzelhetetlen lenne, hogy, mondjuk, az amerikai vallási jobboldal egy pillanatra is zavarná, ha az ottani SZDSZ-szerű formációk elitelnék, amiért politizál. Csupán egyetlen példa: *Jerry Falwell* tévés hittérítő, amolyan itteni *Kende Pétert* játsza 150 ezer példányban árusította *The Clinton Chronicles* (Clinton tettei) című kiadványát, amelyben az az állítás is szerepelt, hogy *Clinton* elrendelte azon emberek megölését, akik leleplezhetik az elnök szerepét egy kokaincsempészetű ügyben. De hát Amerikában semmit nem bíznak a véletlenre: ne feledkezzünk meg például

az angyali arcú *Ralph Reed*ről, *Pat Robertson*, Falwell egyik méltó társáról, aki a fiatal republikánusokat oktatta arra, hogy miként kell a legmegfelelőbben szovjet zászlókat égetni. (Zászlókat égetni!) Reed egyébként a Keresztény Koalíció (Christian Coalition) szervezői zsenije volt: míg a koalíciónak 1990-ben 125 tagszervezete volt 57 ezer taggal, 1997-re 2000 tagszervezete lett és 1,9 millió tagja, hála Reednek. Elképzelhető, hogy milyen párbeszédre került volna sor ott *Ralph Reed* és egy ottani *Lendvai Ildikó* között, ha az óceán túlpartján az utóbbi háttérű hölgy egyáltalában a politika színpadán és nem egy mutatónyos használaton kívüli kellektárában pihent volna, kelet-európai furcsaságként.

Egyébként néhány adat még: a konzervatív agytrösztök már a kilencvenes években egymillió dollárt költöttek eszméik terjesztésére. Egy amerikai konzervatív fiatal biztos lehetett és lehet abban, hogy a konzervatív intézmények serdülőkorától politikusi pályája végéig körülölelik, és minden lépését segítik: klub- és ösztöndíjrendszereken, egyetemi társaságokon és egyetemi lapokon át egyházi összefüvetekig és vitaestekig készíthetnek arra, hogy először a jobboldali, konzervatív terepen, majd a politika nagy színpadán minél ügyesebben és hatékonyabban mozogjanak, míg nálunk az arra illetékesek egyik fő tevékenysége arra irányul, hogy a konzervatív intézményeknek berendezett épületeket igen nagy öltetgazdagsággal olyan helyeken építsék fel, ahol parkolni szinte lehetetlen. Azt talán említeni sem kell, hogy Bush szinte valamennyi kulcsbembere konzervatív agytrösztől érkezett. *Rice* külügyminiszter asszony a Hoover Intézet veteránja, míg számosan érkeztek a Heritage-től, a Hudson Intézetből, az Etikai és Közigazgatási Központtól vagy a Stratégiai és Nemzetközi Tanulmányok Központjából. Így azután mindenki ismer mindenkit, és mindenki tudja, mire képes a másik. A Heritage Alapítvány egyébként 420 konzervatív politikai csoportot koordinál, és mintegy 2200 konzultánsa van. Közel 3500 újságíró kap tőle folyamatosan információt.

A könyv olvasása közben szinte önkéntelenül tolu fel az a kontraszt, ami Amerika uralkodó eszméi és az itteni SZDSZ ideológiai világa között feszül: pazar példája ennek az a jelenet, amikor Bushék az elnöki gépen éppen virágvasárnap repültek haza, amikor a Bush-kabinet egyik tagja javasolta: celebráljanak közös istentiszteletet. A külügyminiszter *Condoleezza Rice* – egy presbiteriánus tisztelendő lánya – vette át a vezetést, *Karen Hughes* olvasott fel a Szentírásból, majd az istentisztelet végén a keresztényi szeretet jegyében a jelenlévők megcsókolták egymást. Az uralkodó amerikai konzervatívizmust pedig a kisgazdák három jelmondata: Isten, haza, család foglalja talán össze a legtöbörében. Vagy amint a szerzők *George Nash*t idézik: „Az amerikai konzervatívizmus olyan változó hit, amelynek definíciója értelmetlen: az amerikai konzervatívizmus egyszerűen az, amit az amerikai konzervatívok mondanak és tesznek.”

Ez is a legjobb recept nekünk: a magyar konzervatívizmus definíciója értelmetlen, mert mindenki lelkében, szívében és agyában ott él: a magyar konzervatívizmus egyszerűen az, amit a magyar konzervatívok mondanak és tesznek. A többire pedig ügyet sem keltsenek. De az intézmények kiépítését 2006 júniusától meg kell kezdeni. Ezek nélkül 2010-ben – ha nem előbb – a magyar jobboldal beköltözhöz néhány évtizedre bolond szeleivel bélelt katókombáiba.